3. Tema

Dünya Buhranı, Türkiye Ekonomisi ve Devletçilik

1929 Dünya Ekonomik Buhranı, fiyatların düşmesi, yatırımların durması ve işsizliğin artmasıyla ~~(istihdam)~~ ABD'den tüm kapitalist dünyaya yayılan bir krizdi. Avrupa'nın satın alma oranı düşünce, dünya ticareti daraldı. Türkiye tarım ürünleri ihraç eden, sanayisi zayıf bir ülke olduğu için Büyük Buhrandan istemsince etkilenmiştir. Krizin toplum üzerindeki etkilerini ve rejime yönelik tepkileri ölçmek için Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur, ancak kısa sürede kapatıldı. Bu deneyim, özel girişime dayalı modelin tek başına yeterli olmadığını göstererek devletçiliğe ve Birinci Beş Yıllık ve İkinci Beş Yıllık sanayi planlarına zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda İzmir İktisat Kongresi belirlenen sanayileşmeyi getirmediği için, ~~Türkiye~~ Türk devletçiliği, özel sektörü tamamen dışlamayan, ama sermaye birikimi yetersiz olduğu için stratejik sektörlerde devletin girdiği karma bir modeldir. 1934-1938 BBSP ile "üç beyaz"a (un, şeker, pamuk) ve temel tüketim mallarına odaklanan dokuma, kağıt, cam, kimya, maden fabrikaları kuruldu; Sümerbank, Etibank, Merkez Bankası, MTA gibi kurumlarla milli bir sanayi altyapısı oluşturuldu. 1938'de kabul edilen İBYSP ise "üç siyah" (kömür, demir, petrol) üzerinden ağır sanayi, maden ve enerji yatırımlarına ağırlık vererek ekonomik ~~bağımsızlık~~ bağımsızlığı ve milli savunmayı güçlendirmeyi hedefledi. Böylece Türkiye, krizin serbest piyasayı sorgulattığı bir dönemde, ABD'nin New Deal'i ve SSCB'nin planlı ekonomisiyle paralel bir biçimde, devleti aktif bir ekonomik hale getirdi.

Dünya Buhranı, Faşizmin Yükselişi ve Türkiye'nin Farkı

1929 krizi Avrupa'da ki sosyal huzursuzluğu artırdı, işsiz kitleler ise radikalleşmiştir. Almanya ve İtalya'da bu ortam, faşist rejimlere ve güçlenmelerine zemin hazırlamıştır. Devlet ekonomiye sert bir şekilde müdahale ederken amaç iç talebi istihdamı arttırmak ve aynı zamanda savaş ekonomisini kurmaktı. Silahlanma ve fetihçi dış politika, hem krizi aşmanın hem de milliyetçi ~~meşruiyet~~ meşruiyet üretmenin aracı haline gelmiştir. Japonya'da militarist yönetim, Mançurya ve Çin'e yönelik saldırgan yayılmacılıkla birlikte benzer bir yol izledi.

Yani Urin, birçok yerde otoriter-faşist rejimleri ve saldırgan dış politikaları in

Türkiye'de ise devlet müdahalesi, ani ekonomik baskılar altında, ama farklı bir hedefle ortaya çıktı. Devletçilik, saldırgan yayılmacı bir politika değil, misak-ı milli sınırları içinde ekonomik bağımsızlık ve kalkınma hedefinin aracıydı. Devlet eliyle kurulan fabrikalar, ağır sanayi ve enerji yatırımları, dışa bağımlılığı azaltmak, milli savunma sanayisinin temelini atmak ve toplumsal refahı artırmak içindi. Dış politikada Atatürk'ün "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi gereği, Türkiye Urin'i bahane ederek yeni toprak taleplerine girmemiştir. Aksine barışçı, statükocu ama gerektiğinde güç kullanmaya hazır, gerçekçi bir çizgi izledi. Böylece aynı küresel bunalım, Almanya ve İtalya'yı saldırgan faşizme iterken, Türkiye'yi barışçı fakat devletçi-kalkınmacı bir yol ayrışına yöneltti.

Kriz Ortamında Atatürk dönemi dış politikası ve uluslararası hukuk

1920'lerde Musul'un kaybı, kapitülasyonların tasfiyesi, nüfus mübadelesi gibi konularda Türkiye uluslararası alanda ağır zorlar yaşamış, özellikle MC'ye güven duymamıştı. Ancak 1930'larda hem Avrupa'da savaş bulutlarının toplanmasıyla ve Lozan Barış Antlaşmasının güçlendirilmesiyle dış politikada yeni bir dönem başladı. Türkiye ekonomik Urin'i devletçilikle güçlenerek, güvenliği sağlamak için uluslararası hukuk ve kolektif güvenlik mekanizmalarını daha bilinçli kullanmaya yöneldi.

Bu dönemde dış politikanın temel ilkeleri; gerçekçilik, tam bağımsızlık, barışçılık, güvenlik, batıcılık ve aydınlık olarak sıralandı. Atatürk, maceracı yayılmacılıktan kaçınırken Türkiye'yi Batı dünyasında saygın ve öngörülebilir bir üyesi haline getirmeye çalışmıştır. Krizin yarattığı belirsiz bir ortamda tek bir bloğa yaslanmak yerine ise denge politikası izlemiştir. SSCB ile dostluk ve kredi ilişkisi sürdürülürken, İngiltere ve Fransa ile de giderek yakınlaşmıştır. Böylece hem ekonomik kalkınma için dış kaynak bulunmuş hem de olası

alyon ve Alman tehditlerine karşı diplomatik koruma kalkanı oluşturuldu.

Milletler Cemiyeti üyeliği ve çok taraflı diplomasi

~~Daha önce~~

Bu yeni dönemin sembol adımı 1932'de Türkiye'nin Milletler Cemiyetine davet üzerine ve oybirliğiyle üye olmasıydı. Daha önce musul meselesinde aleyhine karar verilen aynı cemiyet, bu kez Türkiye'yi barışa bağlı, statükoyu koruyan bir devlet olarak uluslararası sisteme davet ediyordu. Bu durum, Türkiye'nin dış politikada meşruiyet arayışının ve "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin uluslararası kurumda yer bulduğunu gösterdi. Milletler Cemiyeti üyeliği, Türkiye'nin çok taraflı diplomasiye girişini hızlandırdı. Türkiye bundan sonra sorunların, tek başına çözmek yerine, bölgesel paktlar ve uluslararası sözleşmeler yoluyla çözmeye ağırlık verdi. Bu ~~teorik~~ tercih, Ankara'da faşist rejimlerin Milletler Cemiyeti'ni küçümseyip tek taraflı güç politikasına yönelmesiyle tam bir tezat oluşturdu. Dolayısıyla Ankara, ekonomik krizin ve yükselen faşizmin yarattığı güvensiz ortamda bile hukuk ve kurum temelli bir dış politika üretmeye çalıştı.

Balkan Antantı: Kriz, güvenlik arayışı ve bölgesel statüko

1930'ların başında Bulgaristan'ın revizyonist talepleri ve Mussolini İtalyası'nın Balkanlar ve Ege'de yayılmacı politikaları, Türkiye'yi bölgesel işbirliğine itti. 1934'te Türkiye, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya arasında imzalanan Balkan Antantı, statükoyu korumaya dayalı bir savunma paktıydı. Bu pakt, Türkiye'nin çok taraflı diplomasiyi etkin kullanmasının önemli bir örneğidir. Aynı zamanda Türkiye'nin içeride devletçiliğe dayanarak ekonomiyi güçlendirerek dışarıda ise yalnız kalmama politikasını ve çok taraflı diplomasiyle korunma stratejisidir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi

1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nda boğazlar askerden arındırılmış, yönetimini ise uluslararası bir komisyona bırakmıştı. Bu durum ise Türkiye'nin egemenlik hakkını sınırlamakta ve Boğazların savunmasız kalmasına neden olıyordu. 1930'ların ortasında Avrupa'da revizyonist güçlerin (Hitler Almanyası, Mussolini İtalyası) yükselişi ve II. Dünya Savaşına giden gerginlik ortamı, Türkiye'nin güvenlik gereksinimini artırmıştır. İtalya'nın Akdeniz'deki yayılmacılığı Türkiye için doğrudan tehdit oluşturdu. Bu ortam, Türkiye'nin Lozan rejiminin değiştirilmesi talebini meşrulaştırdı. Sovyetler Birliği, karadeniz güvenliği açısından Türkiye'nin Boğazlarda daha etkin olması gerektiğini savunuyordu. İngiltere ve Fransa'da İtalya'ya karşı Türkiyenin güçlenmesini ~~sağladı~~ destekliyordu. Bu çok taraflı ailem dengesi, Türkiye'nin önerisini kabul edilebilir hale getirdi. Daha sonrada ise Türkiye'nin boğazlar üzerinde tam egemenliği tanınmıştır. Boğazlar artık askerden arındırılmıyordur. Türkiye boğazları silahlandırma ve savunma hakkı kazanmıştır. Uluslararası komisyonlar kaldırılarak idare tamamen Türkiye'ye bırakılmıştır. Boğazlardan geçen tüm ticaret gemileri serbest bırakıldı. Bu uluslararası denizcilik hukukuna uygun bir düzenlemedir. Ayrıca karadeniz'le kıyıdaş olmayan devletlerin savaş gemileri için sınırlama getirilmiş, bu ise karadenizin hassas ve iç bir deniz olduğunu gösterir. Türkiye savaş halinde veya savaş tehdidi görüldüğünde ise Boğazları kapatma veya geçişleri sınırlandırma hakkına sahiptir.

Sadabat Paktı ve Bölgesel Güvenlik Arayışı

Türkiye yalnızca batı sınırlarında değil, doğusunda da güvenlik açığı içerisi içindeydi. İran, Irak ve Afganistan ile 1937'de imzalanan Sadabat Paktı, ortadoğuda statükoyu korumaya yönelik bir bölgesel işbirliği anlaşmasıydı. Balkan Antantı'nda farklı ortak savunma üretemiyordu daha çok iyi komşuluk söz konusuydu. Sınır güvenliği. İngiltere'nin Sadabat Paktı ile Türkiye, doğu sınırını garanti altına alırken, İngiltere'nin bölgedeki

...leriyle çatışmayan ama onlara da tamamen bağımlı olmayan bir ...ği izledi. Bu pakt, Türkiye'nin Sovyet tehdidi, İtalyan yayılmacılığı ve genel savaş tehlikesi karşısında etrafında bir 'barış cephesi' oluşturma stratejisinin doğal çıkışıydı. Aynı zamanda, yeni Cumhuriyetin İslam dünyasında istikrarlı ve saygın bir aktör olarak konumlanmasına yardım etti.

Avrupa Faşizmi, Japon Militarizmi ve Türkiye'nin konumları.

1930'ların sonunda Almanya, İtalya ve Japonya, ekonomik bunalımı aşmak için ulusal kaynakları seferber eden, tam istihdam ve ağır sanayiyi savaş hazırlığına bağlayan politikalar izliyordu. Almanya'nın Ceneralya ve Avusturya hamleleri, İtalyan'ın Habeşistan ve Balkanlara yönelim stratejisi, Japonya'nın Pasifik'teki saldırganlığı, Milletler Cemiyeti kararlarını hiçe sayan bir çizgiydi. Bu rejimler, Keynesyen "devlet harcaması" mantığını, demokratik refah devleti yerine totaliter savaş devleti kurmak için kullandı.

Türkiye ise aynı dönemde devletçilik ve sanayi planları uygularken, dış politikada ters yönde hareket etti. Milletler Cemiyetine katıldı, saldırı yerine savunma paktlarına girdi, Balkanlar için müzakere yolunu seçti ve komşularla iyi ilişkileri önceledi. Sonuçta II. Dünya Savaşı patlak verdiğinde Türkiye dış politika ağları sayesinde savaş dışında kalabilecek bir mevzi kazanmıştı.